

A
HERMAN
OTTÓ
MÚZEUM
ÉVKÖNYVE

LXI. (2022)

HERMAN OTTÓ MÚZEUM
A TUDOMÁNYOK ÉS MŰVÉSZETEK KINCSESHÁZA

ANNALES
MUSEI
DE HERMAN
OTTÓ
NOMINATI
2022

ANNALES MUSEI DE HERMAN OTTÓ NOMINATI

A HERMAN OTTÓ MÚZEUM
ÉVKÖNYVE
LXI.

MISKOLC
2022

Jahrbuch des Herman Ottó Museums, Miskolc (Ungarn)
Yearbook of the Herman Ottó Museum, Miskolc (Hungary)
Les Annales du Musée Herman Ottó, Miskolc (Hongrie)

Főszerkesztő:
SZOLYÁK PÉTER

Szerkesztette:
TÓTH ARNOLD

A szerkesztésben közreműködött:
CSENGERI PIROSKA

Technikai szerkesztő:
WATAH VERONIKA EDINA

ISSN 0544-4225

Borítóterv:
FEKETE RÓBERT, SZOLYÁK PÉTER

Lektorálta:
Gyulai Éva, Hegyessy Gábor, Papp Szilárd, Pósa Patrícia,
Simon Zoltán, Sziszkoszné Halász Dorottya, Tringli István, Viga Gyula

Angol fordítás:
Medve Csaba és a szerzők

Borítóképek (balról jobbra):

1. Sárospataki fehér tányér (Kazinczy Ferenc Múzeum, fotó: Szoboszlai Marcell)
White plate from Sárospatak (Kazinczy Ferenc Museum, photo by Marcell Szoboszlai)
2. Bocskai-öltöny, 1941, Miskolc, Boros Gábor angol úriszabó készítette
(Herman Ottó Múzeum, fotó: Mészáros Viktória)
*Bocskai formal wear, Miskolc 1941, made by bespoke tailor Gábor Boros
(Herman Ottó Museum, photo by Viktória Mészáros)*
3. Az egri káptalan oklevele és függőpecsétje, 1519. aug. 26.
(MNL OL DL 6549; digitalizálás: MNL OL)
*The letters patent and seal of the Cathedral Chapter of Eger (Agria), August 26, 1519.
(MNL OL DL 6549; digitized by MNL OL)*

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollégiuma támogatta.

Kiadja a miskolci Herman Ottó Múzeum
Felelős kiadó: Dr. Szolyák Péter PhD, múzeumigazgató

Nyomda és kötészet: Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen
Felelős vezető: Kapusi József ügyvezető igazgató

TARTALOM

TERMÉSZETTUDOMÁNY

DOBRONOKI Dalma

A Zempléni-hegység és környékének zuzmói Főriss Ferenc gyűjteményében7

RÉGÉSZET

BONDÁR Mária – GUCSI László

Különleges késő rézkori leletgyűttes Csincseről. Újabb kocsimodellek23

GYULAI Ferenc – HAJDU Melinda – KOVÁCS Nikolett – MISKOLCZI Melinda – NÉMETH Attila

Régészeti lelőhelyek archaeobotanikai vizsgálata Borsod-Abaúj-Zemplén megyében39

BOCSI Zsófia – FAZEKAS Gyöngyi – GIBER Mihály

Beszámoló a bükkzsérci római katolikus templom előzetes műemléki kutatásáról.....85

MISKOLCZI Melinda

A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 2021-ben 127

TÖRTÉNETTUDOMÁNY

GYULAI Éva

Jobbágytelekből nemesi birtok – Máthé Benedek 1519. görömbölyi adománya..... 151

GULYÁS László Szabolcs – KÖVÉR Adrienn

Magyar nyelvű ingatlanszerződések a sátoraljaújhelyi levéltárban (1572–1763).

Forrásközlés – az iratok regesztái 165

KAPUSI Krisztián

A történelmi Miskolc utcanevei a modern korban (1880–1989)..... 181

VÁMOSI Katalin

Hogyan lesz egy neves szabóból a Méretes Ruházati Szövetkezet fiókvezetője?

Boros Gábor (1910–1987) miskolci férfiszabó kálváriája az angol úriszabóságtól a konfekcióig.....207

KIS József

Miskolc környéki tömeggyilkosságok a vészorszak idején.....219

NÉPRAJZ

BODNÁR Mónika

Bódva-völgye textilkultúrája – A Laki-Lukács László-féle textilgyűjtemény.....241

DARMOS István

A néprajzi gyűjtemény gyarapodása a Petőfi Irodalmi Múzeum Kazinczy Ferenc Múzeumában.....263

KÖZLEMÉNYEK

KOVÁTS Kornél

„A megszépített múlt a megszépített jelen záloga.” – több, mint 40 év

a Herman Ottó Múzeum szolgálatában. Tíz éve hunyt el Kováts Tibor restaurátor273

Szerzői útmutató287

TABLE OF CONTENTS

NATURAL SCIENCE

DOBRONOKI, Dalma

Lichens of the Zemplén Mountains and their surroundings in Ferenc Főriss's collection7

ARCHAEOLOGY

BONDÁR, Mária – GUCSI, László

A remarkable Late Copper Age assemblage from Csincse. A set of new wagon models.....23

GYULAI, Ferenc – HAJDU, Melinda – KOVÁCS, Nikolett – MISKOLCZI, Melinda – NÉMETH, Attila

Archaeobotanical investigations of archaeological sites in Borsod-Abaúj-Zemplén County39

BOCSI, Zsófia – FAZEKAS, Gyöngyi – GIBER, Mihály

Report of the prior monument research of the Roman Catholic Church of Bükkzsérc.....85

MISKOLCZI, Melinda

Archaeological research at the Herman Ottó Museum in 2021 127

HISTORY

GYULAI, Éva

Noble estate from a serf's plot – Donation of Benedek Máthé in Görömböly, 1519..... 151

GULYÁS, László Szabolcs – KÖVÉR, Adrienn

Hungarian real estate purchase agreements from the archive of Sátoraljaiújhely (1572–1736)..... 165

KAPUSI, Krisztián

Street names of the historic city of Miskolc in the Modern Era (1880–1989) 181

VÁMOSI, Katalin

From renown tailor to the manager of the Clothing Cooperative. The hardships of gentlemen's tailor Gábor Boros (1910–1987), from bespoke tailoring to made-to-measure clothing.....207

KIS, József

Mass murders in the area of Miskolc during the Holocaust219

ETHNOGRAPHY

BODNÁR, Mónika

The textile culture of the Bódva Valley – the textile collection of László Laki-Lukács241

DARMOS, István

Acquisitions of the ethnographic collection in the Kazinczy Ferenc Museum of the Petöfi Literary Museum263

PROCEEDINGS

KOVÁTS, Kornél

A beautified past is the key to a beautiful present – Over 40 years in service of the Herman Ottó Museum. Ten years after the passing of restorer Tibor Kováts.....273

Author's guide.....287

„A MEGSZÉPÍTETT MÚLT A MEGSZÉPÍTETT JELEN ZÁLOGA” TÖBB, MINT 40 ÉV A HERMAN OTTÓ MÚZEUM SZOLGÁLATÁBAN.

TÍZ ÉVE HUNYT EL KOVÁTS TIBOR RESTAURÁTOR

Kováts Kornél

történelem-muzeológia-informatika szakos középiskolai tanár, Miskolc

Absztrakt: Kováts Tibor (1945–2012) restaurátor több, mint négy évtizeden át (1963–2005) volt a Herman Ottó Múzeum munkatársa. A címben olvasható idézet a hagyatékából került elő, egy saját kézírású feljegyzésen. Az őt nagyon jól jellemző, mindent pozitív oldalról megközelítő, kreatív gondolkodásmódot tükröző két mondat minden valószínűség szerint a saját gondolata volt, a „megszépített múlt” kifejezéssel restaurátori hitvallására is utalva. Ebben a közleményben a fia személyes hangvételű életrajzzal emlékezik rá, bemutatva, hogy milyen sokoldalú szépművész, felújító munkát végzett édesapja a múzeum szolgálatában, annak épületén belül, és annak falain kívül egyaránt. Halálának tizedik évfordulóján egykori kollégái, szakmai utódai, tanítványai, a múzeum jelenlegi munkatársai nevében is hálás szívvel tisztelgünk Kováts Tibor munkásságának emléke előtt.

Kulcsszavak: múzeumtörténet, életrajz, restaurálás, műtárgyvédelem, fotóművészet, film

A KEZDETEK

Kováts Tibor 1945-ben született Ináncon a Kováts család harmadik gyermekeként.¹ A család miskolci volt, de a II. világháború miatt elmenekültek vidékre, így édesapám és unokatestvére, Ambrózy Béla ott születtek. Édesapja Kováts Alfonz, aki foglalkozása révén (sírkőfaragó mester) és a hadifogságáról mesélt történetek alapján korán megismerkedhetett az elmúlással és a történelemmel. Kováts Tibor születésekor az édesapja épp hadifogságban volt, s mire visszatért onnan, műhelyét már elkobozták, s az egykori sírkőfaragó csapatot szélnek eresztették. Így az apai példát, ha nem is leshette el, de hallhatott azokról a mozzanatokról, hogyan érdemes maga köré csapatot építeni, melyet – mint látni fogjuk – édesapám is alkalmazott későbbi

munkássága során. Az 1960–70-es éveket jól jellemzi, hogy Kováts Tibor első önéletrajzában kénytelen volt az „Építőipari Szövetkezet részlegvezetőjeként” feltüntetni az apját,² azonban a tárgyi emlékezet mást mutat: még ma is láthatók az általa faragott sírkövek a mindszenti evangélikus és katolikus temetőben, és a megye más településein.

Alapfokú tanulmányait a miskolci Vasvári Pál Általános Iskolában végezte, majd középiskoláját szintén Miskolcon, a Földes Ferenc Gimnáziumban folytatta.³ Itt találkozott először a fotózással, amellyel az iskola néprajzi szakkörében (melyet Máday Gyula vezetett, de támogatta két muzeológus, Bogdál Ferenc néprajzkutató és Megay Géza egykori múzeumigazgató is) ismerkedett meg. Utóbbinak köszönhetően elindult a kapcsolódás a népművészet és a muzeológia felé

1 Bodnár Mónika muzeológus közlése szerint édesapám elképzelhető, hogy a ma Szlovákiához tartozó Szepsiben született, lásd a Herman Ottó Múzeum honlapján a Múzeumi Pantheon életrajzát: <https://hermuz.hu/pantheon-kovats-tibor/> (2022. 07. 28.). Azonban tekintettel arra, hogy születési anyakönyvi kivonatában és minden önéletrajzában Ináncs szerepel, tekintsük azt elfogadottnak.

2 Kováts Tibor: Önéletrajz, 1973. Kézirat

3 Kováts Tibor: Önéletrajz, 1973. Kézirat

is (Kováts 1999, 1331–1338). Ekkor gyűjthette fel édesapám azokat a néprajzi adatközléseket, melyeket 1965-ben *Mezőkeresztesi cigányok* címen rendezett ki nem adott tanulmányba.⁴ Nem sokkal később azonban nyomtatásban is megjelentek első közleményei *Néprajzi amatőrfilmek Borsodban*, valamint *Fémtárgyak konzerválása és restaurálása* címmel (Kováts 1966, 466–472; 1969, 72–73; lásd még VERES–VIGA 2005, 605–606).

Az 1963-as érettségét követően ez a múzeumi irány még erősebbé vált, ugyanis a Herman Ottó Múzeumnál sikerült elhelyezkednie segédrestaurátorként. A múzeumi pálya kezdetben nem volt egyértelmű, mivel a Filmművészeti Főiskolára is jelentkezett operatőri szakra, ahová sajnos nem vették fel, de a filmzés továbbra is izgatta. Emellett a Szegedi Tanárképző Főiskola biológia-kémia szakjával sem volt szerencséje.⁵ A segédrestaurátori feladat ellátásához szükséges tanfolyamok elvégzése után fa-, valamint fémtárgyak konzerválására, restaurálására szakosodott. Első mesterei Gajda Imre és Zsadányi Guidó voltak. Milyen a sors, utóbbi sírhelye édesapámétól nem messze, a mindszent-i evangélikus temetőben a Kováts-sírral átellenben található (HIDEG 2015, 449).

Munkáját először a múzeum Papszer utcai épületében végezte (1. kép), majd az akkori igazgató, Komáromy József támogatásával – mely egybeesett a restaurátor szakmát országosan irányító Központi Muzeológiai Technológiai Csoport vezetőjének, Némethy Endrének a terveivel is – egy korszerűbb munkahely, laboratórium kialakításába kezdett. Ez csak később, a múzeum Görgey úti épületében valósult meg, ahová 1980-ban költözött át az intézmény. A múzeum központi keretéből sikerült beszerezni az új laboratóriumhoz eszközöket és berendezéseket (2. kép). Így került kialakításra savazófülke, egyenirányító az elektrolizáláshoz, szárítógép, desztilláló készülék (Kováts 1999, 1331–1338).

A szakma gyakorlása mellett egyetemi végzettséget szerzett a Képzőművészeti Főiskola (ma Egyetem) múzeumi és közgyűjteményi tárgyrestaurátor szakján 1981. január 29-én jeles eredménnyel.⁶ Ezt követően tagja lett a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület Műtárgyvédelmi Tagozatának, valamint a Magyar Restaurátori Kamarának (1993) is. Diplomadolgozatát egy tízszögű intarziás dohányzó asztalka restaurálásából

1. kép. Kováts Tibor a múzeum papszeri épületében konzerválás közben (fotó: Kováts Tibor hagyatéka)

Fig. 1. Tibor Kováts at the Papszer museum site, doing conservation work (photo: legacy of Tibor Kováts)

készítette. Később ezt továbbfejlesztve jelent meg két tanulmánya is a témakörben, *Tízszögletű intarziás dohányzóasztalka restaurálása*, illetve *Tízszögletű intarziás dohányzóasztal* címen (Kováts 1981a, 185–196; 1985, 137–143).

Erre a restaurátori időszakra tehető a boldogkői vár és az edelényi földvár anyagának restaurálása, illetve a diósgyőri vár fémanyagának újbóli konzerválása. Lelkesen vett részt megszerezte a tájházak műtárgyvédelmi feladataiban, azok fém- és faanyagának konzerválásában (Mezőkövesd, Tard, Boldogkőváralja, Füzér, Komlóska, Sály és Cserépváralja), de ebbe a körbe tartoznak a gönci Huszita-ház műtárgyai is. Ezen túl több egyházi intézmény fém- és fa tárgyainak restaurálása fűződik a nevéhez: miskolci Magyar Orthodox Egyházi

4 Kováts Tibor: *Mezőkeresztesi cigányok*, 1965. Kézirat

5 Kováts Tibor: *Önéletrajz*, 1973. Kézirat

6 Magyar Képzőművészeti Egyetem, III-7709/05 sorszámú oklevél, 1981.

2. kép. Életkép a múzeum Görgey úti épületében berendezett új laborból, 1980-as évek (fotó: Kováts Tibor)
 Fig. 2. A day in the life of the new restoration laboratory in the Görgey street building of the museum, 1980s (photo by Tibor Kováts)

Múzeum és ortodox templom, sárospataki Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény (KOVÁTS 1999, 1331–1338; VERES–VIGA 2005, 605–606). Ezek szakmai tanulságaiból néhány tanulmányt is írt, mint *Műtárgyvédelem a néprajzi muzeológiában* (KOVÁTS 1980, 181), *Középkori pártaöv restaurálása* (KOVÁTS 1981b, 170–175), valamint *Egy festett matyóláda tisztítása, konzerválása és restaurálása* (KOVÁTS 1983, 176–180). Így nem véletlen, hogy ez idő tájt kapta első szakmai elismerését, egy nívódíjat restaurátori tevékenységéért.⁷

Mindeközben több helyről felkérték édesapát kiállítások rendezésére is, így történt ez 1974-ben, amikor a *Kazincbarcika' 74* kiállítást rendezte a borsodi vegyi művek városában, valamint egy esztendővel később, amikor 1975-ben a *II. Országos Gyermeekjárték és Népművészeti* kiállítást tervezte és kivitelezte a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum megbízásából. Emellett ő készítette a Kner Izidor Emlékkiállítást, amely 1975. június 11. és 1975. augusztus 11. között

volt megtekinthető a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárában.⁸

A CSAPATSZERVEZŐ

Szabadfalvi József múzeumigazgatói kinevezése (1973) után kezdődött a Herman Ottó Múzeum létszámának, ezen belül a régészeti osztálynak a növekedése, ami természetesen egyre több régészeti feltárás megindulásához vezetett. Ennek hatására édesapám is elkezdett csapatot szervezni maga köré az igazgató támogatásával, mert bár mindenféle tárgy restaurálásához értett, de belátta, hogy egyedül nem bírná. Ekkor került a múzeumi restaurátor csapatba Bakó Ádámné (1974), aki textilek felé specializálódott, majd 1978-ben Bánfalvy Ferenc, aki a faanyagokkal foglalkozott. 1979-ben került a restaurátor osztályra Okruzsna Irina, aki a festmények restaurálását végezte, illetve 1984-ben Kozmáné Bányi Judit, aki kerámiákkal dolgozott (KOVÁTS 1999, 1331–1338).

7 Kováts Tibor: *Szakmai önéletrajz*, 1994. Kézirat

8 Kováts Tibor levelezése

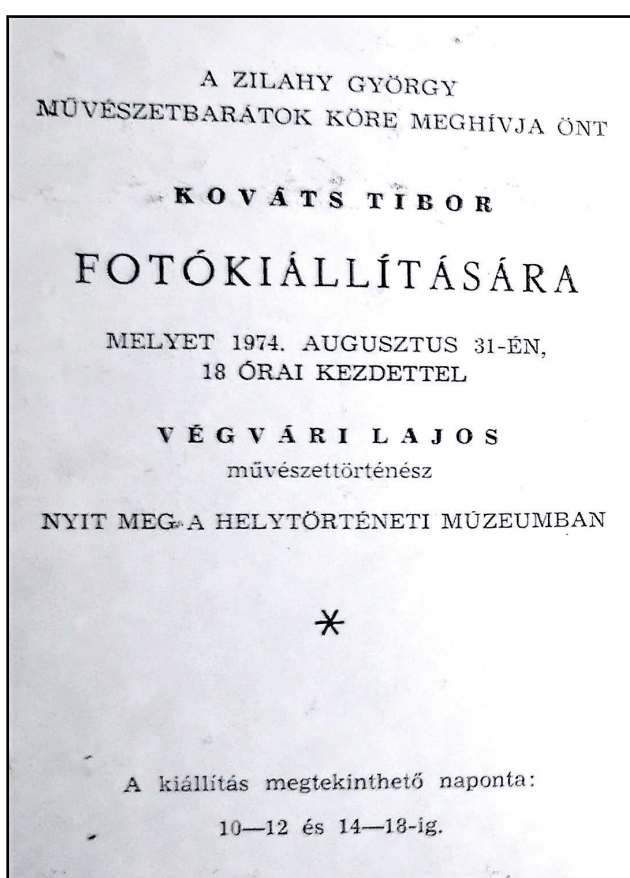
Természetesen a csapatnak voltak „ideiglenes” tagjai is, mint Hegyi Péter, vagy Bistei László, illetve ez a csapat egészült ki kiállítás rendezés idejére Kamarás Jenővel, Magyar Lajossal. Természetesen ő is támogatta a bekerülő új emberek szakmai tapasztalatszerzését, vagy a szakmában minél magasabb szint elérését, valamint ő is tovább képezte magát, amit jelez az UNESCO szervezte IV. Nemzetközi Restaurátor Szemináriumon, Veszprémben való részvétel.

E szisztematikus szervezőmunka végeredménye az lett, hogy pályája vége felé főként a fémanyagok restaurálásával foglalkozott édesapám. Természetesen igyekezett egyben tartani a csapatot: ennek volt része, hogy szinte évi rendszerességgel tartott – ma úgy mondanánk – csapatépítő napot, amikor a hétvégi házunkban, Mogyorósán sütöttek-főztek s eszmét cseréltek. De a múzeumi csapat építését szolgálták azok a belső kiadványok is, melyekben az ő köszöntő versei, nem egy esetben átírt dalszövegei megjelentek.

Ez idő tájt többször vett részt szakmai és muzeológiai kapcsolatépítő tanulmányutakon mindkét Németországban (a keletiben az ORWO gyárban Wolfen városában 1973 áprilisában, míg a nyugatiban Frankfurtban), illetve Miskolc oroszországi testvérvárosában, Vologdában.

A FOTÓS ÉS VIDEÓS

A fényképezés, vizuális dokumentálás is egyre fajsúlyosabban jelent meg múzeumi tevékenységében. Utóbbiban a fejlődést szolgálta, hogy munkája mellett tagja volt a Miskolci Fotóklubnak, nagy hatással volt rá Tarczai Béla fotóművész. 1983-ban a Magyar Képzőművészeti Alap tagja lett. Ekkor túl volt már első közös (Orosz Tiborral, 1969, megnyitotta Tarczai Béla) és első önálló fotókiállításán (1974, megnyitotta Végvári Lajos, 3. kép). Ezt követően 1985-ben a *Miskolci Fotográfia 1945 után* című kiállításon szerepelt tizenkét képe a Miskolci

3. kép. Az első önálló fotókiállítás szórólapja és meghívója, 1974. (a szerző fotója)
Fig. 3. Flyer and invitation for his first independent photography exhibition, 1974 (photo by the author)

Galériában (DOBRIK–TARCAI 1985), majd *Múzeumi Műhely* címen önálló kiállítása futott a Herman Ottó Múzeumban, amelyet ráadásul saját maga rendezett.⁹

Technikai és művészeti fejlődése érdekében többször vett részt a dubicsányi és sebesvízi fotóstáborokban, ahol rá a legnagyobb hatással Jung Zseni és Eifert János voltak. A sebesvízi táborokban készült képekből kiállítások is nyíltak a miskolci Molnár Béla Ifjúsági Házban, ahol 1988-ban édesapámnak is kiállították négy felvételét.¹⁰ Később tagja lett a Felföldi Fotográfusok Szövetségének. 1997-ben még külföldi, csehországi fotóstáborban is fejlesztette magát. Ezeknek köszönhetően több hazai és nemzetközi kiállításon is szerepeltek alkotásai.

A 80-as évek közepén – miután egyszer már próbálkozott a Filmművészeti Egyetem operatőr szakára kerülni – elhatározta a videós szakma tanfolyami rendszerű (nagyjából a későbbi OKJ-nak megfelelő szintű) elsajátítását is. Ehhez az inspirációt részben nagybátyám (az apától egy generációval idősebb testvére) Kováts György, egykori miskolci híradós tudósító hasonló audiovizuális tevékenysége adta (4. kép),¹¹ de felismerte édesapám az audiovizuális dokumentáció értékmentő jelentőségét is. A videós tanulmányokat záró munkáját *Romantikus vázlatok*¹² címen készítette el, ezzel jeles eredménnyel lett videofelvétel-készítő 1988. november 29-én.¹³

A múzeum közösségi életében is egyre markánsabban jelent meg, mint a társasági események dokumentálója. Ezt bizonyítják ekkor készült videofelvételei azokról a múzeumi napokról,¹⁴ amelyek nem csupán felejthetetlen élményeket szereztek az akkor ott dolgozó munkatársaknak, de mintegy előfutárai voltak a mai múzeumi tudásátadás interaktív „élő történelem” rendezvényeinek.

Természetesen eközben is folytatta a kiállítások rendezését, 1990-es évek elején a *Népművészeti Napok*

4. kép. Kováts György miskolci híradós tudósító, Kováts Tibor idősebb bátyja (fotó: Kováts Tibor hagyatéka)

Fig. 4. György Kováts, new reporter in Miskolc and the older brother of Tibor Kováts (photo: legacy of Tibor Kováts)

kiállítás tervezésével és kivitelezésével a Nyíregyházi Városi Művelődési Központban, illetve a debreceni Kossuth Lajos Tudomány Egyetem központi aulájában. Emellett ekkortól már nem csak megyeszerte, hanem országszerte kapta a restaurátori megbízásokat, mint községi bútorrestaurálás, vagy az ozorai várkastély fémanyagának konzerválása.¹⁵

A KATEDRA TÚLOLDALÁN ÉS A SZAKMAI CSÚCSON

1991-ben került át először édesapám a katedra túloldalára, amikor a Központi Múzeumi Igazgatóság

9 *Déli Hírlap*, 1985. május 11. (17. évf. 109. sz.) 2; *Észak-Magyarország*, 1985. június 24. (41. évf. 146. sz.) 4.

10 Az 1987-es és 1988-as kiállítás megnyitók meghívója, Kováts Tibor hagyatéka. (A győri kapui kulturális intézmény későbbiekben egy ideig a Miskolci Fotóklub székhelye is volt, utóbb a múzeum ad nekik lehetőséget az összejövetelre.)

11 Mérnök nagybátyám a családi videók mellett inkább megmaradt a dokumentálásnál, míg édesapám a családi felvételek mellett szeretett művészi videókat is készíteni.

12 Kováts Tibor: *Romantikus vázlatok – videofilm-forgatókönyv*, 1988. Kézirat

13 Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közművelődési Módszertani Központ bizonyítvány, Miskolc, 1988/VI/1.

14 Középkori palotás, reneszánsz táncok, illetve borsodi néptáncok, melyeket a 90-es évek elején, közepén videózott édesapám, s amelyeket én a 2010-es években digitalizáltam, megváltam, ezzel végleges formába öntve azokat.

15 Kováts Tibor levelezése

Restaurátor Osztálya felkérte, hogy a restaurátor szakmunkás képzésben fémrestaurálást tanítson.¹⁶

Ennek a képzésnek a sikere is hozzájárult ahhoz, hogy három esztendő elteltével műtárgyvédelem kurzust tarthatott a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézetének (1997-től Bölcsészettudományi Karának) Művelődéstörténeti Tanszékén.¹⁷ Itt is nagyon jó csapatba került, melyet először Szabadfalvi József és Fügedi Márta, majd Feld István fogott össze, míg édesapám nagyon jól illett az általuk kialakított rendszerbe, mint műtárgyvédelmi gyakorlati oktató. A műtárgyvédelmi kurzuson egészen 2005-ös szívbilentyű operációjáig folyamatosan tartott órákat.

A honfoglalás millecentenáriuma (1996) rendezett nagy ívű miskolci régészeti kiállítás főmánya-gának restaurálása és eseményeinek dokumentálása volt későbbi elmondása szerint élete főműve (5. kép), amelyet a Herman Ottó Múzeum Évkönyvében publikált (Kováts 1996, 693–700). Természetesen a „főmű” mellett őt (s a restaurátor csapatot) bízták meg az M3-as autópálya nyomvonalának ásátásán előkerülő leletanyag folyamatos és teljes körű műtárgyvédelmi feladataival. Ekkorra tehető a miskolci Kossuth-szobor

konzerválása, a szintén miskolci katonasírok és a román emlékmű restaurálása, a gönci Nepomuki Szent János-szobor és első világháborús emlékmű tisztítása. Ebben az időben készítette az ózdi Martinász szobor és a miskolc-tapolcai szökőkút felújítását, illetve a gadnai, nyéstei és boldogkőváraljai templomok oltárainak tisztítását is elvégezte.¹⁸

Emellett kiállításokat is rendezett Miskolcon és más településeken. Nevéhez fűződik a *Miskolc város polgármesterei* című kiállítás a Herman Ottó Múzeumban, 1997 májusában egy numizmatikai kiállítás a tiszaujvárosi városi könyvtárban, majd augusztusban Nyíregyházán a *Mesterremek* Országos Pályázati Kiállítás a Váci Mihály Városi Művelődési Központban.¹⁹ Szintén ebben az esztendőben pecsétet készített a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárnak, csillárt és képeket restaurált a lillafüredi Palotaszállónak, majd posztófőző üstöt egészített ki, valamint konzervált a Putnok és Térsége Társulásnak. Egy esztendővel később az 1848–49-es szabadságharc évfordulója kapcsán édesapám „sminkelte ki” a forradalmi fegyvereket,²⁰ a következő évben a fájji kastély barokk vasajtóját konzerválta, restaurálta.

5. kép. Karoson a honfoglalás kori temető feltárásának emlékoszlopánál 2009-ben (a szerző fotója)

Fig. 5. At the pillar commemorating the excavation of the Hungarian Conquest period cemetery of Karos, 2009 (photo by the author)

6. kép. Fa-, fém- és textilrestaurátorok Országos Továbbképzése egyik előadása volt mesterem, Feld István régész interpretálásában. (fotó: Kováts Tibor)

Fig. 6. A presentation from the national training of wood, metal and textile restorers in the interpretation of my former master, the archaeologist István Feld (Photo: Tibor Kováts)

16 Kováts Tibor: *Szakmai önéletrajz*, 1994. Kézirat

17 https://bolcsesz.uni-miskolc.hu/uj/kari_tortenet.html#kartortenet (2020. 07. 17.)

18 Kováts Tibor: *Szakmai önéletrajz*, 1994. Kézirat

19 Kováts Tibor hagyatéka, vállalkozói iratok

20 *Észak-Magyarország*, 1998. február 26. (54. évf. 48. sz.) 12.

1999-ben a Miskolci Egyetem és a Kolozsvári Művészeti Akadémia közös szervezésében tanulmányúton vett részt Észak-Erdélyben és az egykori Moldvai Fejedelemség területén található Szucsávában (Suceava, Románia), ahol egyházművészeti múzeumokat, illetve kiállításokat, valamint szerzetesi kolostorokat tanulmányozott. Ehhez az évhez kötődik még a miskolci múzeum által rendezett XVII. Fa-, fém- és textilrestaurátorok Országos Továbbképzése, melynek egyik főszervezője volt, emellett videós dokumentációt is készített róla (6. kép).²¹ A Herman Ottó Múzeum (és jogelődjei) fennállásának 100. évfordulóján a múzeumi jubileumi évkönyvében megírta *A műtárgyvédelem és restaurálás történetéhez a miskolci múzeumban* című összefoglalását, amely nagy segítség volt az életrajza elkészítésénél is (Kováts 1999, 1331–1339).

2000-ben a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kereskedelmi és Iparkamara megbízásából elkészítette a *Kamara története* című kiállítás látványterveit, valamint meg is valósította azt. A miskolci Ifúsági és Szabadidő Ház felkérte egy népművészeti kiállítás megrendezésére. 2000-ben történt a miskolci Minorita templom ólomkeretes üveglakának restaurálása, a felsőzsolcai Hősök terén feltárt koporsótöredékek és azok leletanyagának konzerválása, restaurálása a Felsőzsolcai Polgármesteri Hivatal megbízásából. Szintén ebben az esztendőben történt a nógrádi Salgó várából előkerülő leletanyag restaurálása, valamint a komlósikai régészeti ásatás audiovizuális dokumentációja.²²

Az esztendő főműve a híres miskolci Erzsébet királyné-szobor konzerválása és restaurálása volt.²³ A bronzszobor sokáig a Népkertben (régebben Erzsébet-kert) állt, később évekig a Herman Ottó Múzeum Központi épületének azóta már sajnos bezárt Sissy kávézójában volt látható. A szoborról a restauráláskor műkő másolatokat is készített édesapám, ezek közül egy kikerült a Népkertbe az eredeti szobor helyére (sajnos már erősen konzerválásra szorulna), egy került a Semmelweis kórház területére, melyet az egészségügyi dolgozók azóta is szépen karbantartanak (7. kép).²⁴

A 2001-es esztendő a Kecskés és Társai Kft. jóvoltából páncél sodronying tisztításával kezdődött. Ugyancsak ehhez az évhez köthető az Izsófalvi Nagyközségi Önkormányzat felkérése Izsó Miklós szobornak és emléktáblájának restaurálására, és az Országos Műemlékvédelmi Hivatal ajánlata is édesapámat találta meg a szikszói református templom régészeti leleteinek konzerválása ügyében. Az M3-as autópálya Muhi csomópontjának régészeti feltárása során előkerült fémleleteket szintén ő tisztította, konzerválta, restaurálta.²⁵

Több esztendei fáradságos kutatómunka eredményeként készítette el 2001-ben önálló kötetét és legfontosabb publikációját, a muzeológus hallgatónak szánt *Műtárgyvédelmi Szöveggyűjteményt* (Kováts

7. kép. Stróbl Alajos *Erzsébet királyné* szobrának másolata készül a nagyapámtól örökölt vésőkészlettel (a szerző fotója)
Fig. 7. The copy of Alajos Stróbl's statue of Empress Elisabeth of Austria being made with the chisel set of my grandfather (photo by the author)

21 Kováts Tibor hagyatéka, vállalkozói iratok

22 Kováts Tibor hagyatéka, vállalkozói iratok

23 Miskolc Erzsébet királyné 1898-as halálát követően elsőként állított bronz szobrot neki Stróbl Alajos jóvoltából.

24 Később a 2010-es években készített még két másolatpéldányt belőle. Az egyik általam nem ismert úton végül a Miskolc-Görömbölyi Községi Ház udvarára került, míg az utolsó példány eredetileg Kolozsvárra készült volna, de a kis zempléni faluba, Mogyoróskára került.

25 Kováts Tibor hagyatéka, vállalkozói iratok

2001). Az egyetemhez kötődő szakmai tevékenysége nem merült ki ennyiben, ugyanis szívesen vonta be diákjait múzeumi gyakorlati munkába. Nem egyszer óra közben is kitért rá, hogy éppen milyen konzerválásokon dolgozik, ahhoz milyen eljárásokat használ. A hidvérgárdói Nepomuki Szent János-szobor konzerválási tevékenysége közben élőben is segíthettem kisebb feladatokban (szoborcsiszolás, vagy miniumos konzerváló réteg felhordása, mellyel a későbbi korróziótól igyekeztünk megvédeni a szobrot) édesapámnak, mint gyakorlaton lévő muzeológus hallgató 2002-ben.

A 2002-es esztendő egy könyvkiállítás látványterveinek megálmodásával s kivitelezésével kezdődött a Miskolci Idegenforgalmi és Kulturális Iroda jóvoltából. Ezt követte a Dédestapolcsányi Önkormányzat felkérésére egy helyi kovácsműhely fémszerszám anyagának konzerválása. Tokaj-Hegyalján a Tokaj-Hétszőlő birtoknak ekkor adott restaurátori tanácsot, valamint később a feladat kivitelezésére is megbízást kapott egy neobarokk és egy neorokokó csillár megjavítására. Emellett ő irányította a bükki Garadna-völgyben lévő Országos Műszaki Múzeum Központi Kohászati Múzeumában szabadtéren kiállított gépek festésének műszaki átvételét.²⁶ Elvégezte a lillafüredi Palotaszálló mellett található kőkereszt korpuszának konzerválását, javaslatot tett a Tolcsván található Tokaj-Oremus Pincészetnek egy nagyméretű szőlőprés felújítására, emellett megbízást kapott a Garadna-elkerülő út lelőhely régészeti fémtárgyainak konzerválására.²⁷ Ebben az időszakban Miskolc testvérvárosával, Kassával is nagyon jó volt a kapcsolat, amit jeleznek, hogy édesapámék kint voltak szakmai jellegű tanulmányúton, míg 2002-ben ők látták vendégül kassai és rozsnyói kollégáikat a múzeumban.

2003-ban vett részt a Nemzeti Múzeum Restaurátor Osztálya szervezésében dr. Morgós Andrással egy nemzetközi projekt keretében a szlovéniai Lendván a helyi múzeum munkatársaival közös restaurátori munkán. Dr. Murányi Zoltán docens közreműködésével közös projektben az egri Eszterházy Károly Főiskola Kémiai Tanszékével avar kori ónozott bronzok tisztításán és módszertani kutatásán dolgozott. Szintén ebben az évben Muhi, Mezőzombor, Ároktő, Hejőkeresztúr,

Novajdrány régészeti lelőhelyeinek, a sályi kádár-bognár műhely néprajzi tárgyainak és a diósgyőri vár leletanyagainak mentését, konzerválását és restaurálását végezte.²⁸ Ekkor kapta meg a jubileumi érdemérmét 40 éves, a Herman Ottó Múzeumban eltöltött konzerváló, restauráló, múltat szépítő szolgálatáért.

Alig egy esztendővel később újabb két szakmai tanulmányúton vett részt: előbb nyáron Észak-Olaszországban (Firenze, Róma, San Gimignano, Velence), majd ősszel a Herman Ottó Múzeum szervezte Erdélyi kiránduláson (Kolozsvár, Marosvásárhely, Brassó, Töröcsvár, Sepsiszentgyörgy). 2004-ben több ásatási terepre is kilátogatott az ott folyó munkálatok audiovizuális dokumentációjára, ekkor járt a komlóscai

8. kép. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közgyűlés elismerése a négy évtizedes szakmai munkáért, 2006 (fotó: Kováts Tibor hagyatéka)

Fig. 8. Commendation from the Borsod-Abaúj-Zemplén County Assembly for four decades of professional work, 2006 (photo: legacy of Tibor Kováts)

26 Kováts Tibor hagyatéka, vállalkozói iratok

27 Kováts Tibor hagyatéka, árajánlatok

28 Kováts Tibor: *Műtárgyvédelem. Beszámoló*, 2003. Kézirat

ásatáson, a muhi ásatáson, illetve a regéci várnál folyó munkálatoknál.²⁹

TÚL A CSÚCSON

Senki nem gondolta volna, de 2004 decemberéhez kötődik édesapám utolsó nagyobb műtárgyvédelmi munkája, amikor a Miskolci Galéria számára Benedek József *Forrás* című szobrát restaurálta. Ezt követően már csak az egyetemi óráit tartotta meg a 2004–2005-ös tanévben.³⁰

Az utolsó években szerette volna múzeumi utódát kinevelni, de sajnos ezt megakadályozta, hogy kiújult a gyerekkora óta húzódó szívbillentyű betegsége, amit 2005 őszén meg is kellett műteni. Műtete után karkedvezménnyel (mivel 40 éves munkaviszonyát ekkorra már betöltötte) nyugdíjba vonult. Több mint négy évtizedes munkásságát a következő év elején a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közgyűlés kitüntető oklevéllel jutalmazta (8. kép).

Szakmai tanácsaira azonban továbbra is számítottak, így ő tett restaurátori javaslatot a diósgyőri

finomhengermű trió-hengersor állványának és hengereinek állagvédelmi, konzerválási, illetve restaurátori munkálataira. Egy esztendővel később a Miskolci Polgármesteri Hivatal kérte fel, hogy Miskolc köztéri szobrainak állapotát mérje fel és tegyen javaslatot azok konzerválására.³¹ Ezt már az én segítségem mellett végezte, s részletes írásbeli és vizuális dokumentációt készítettünk róluk. Szintén ő dokumentálta a következő év nagy régészeti szenzációját, a bükkábrányi mocsári ciprusokat.

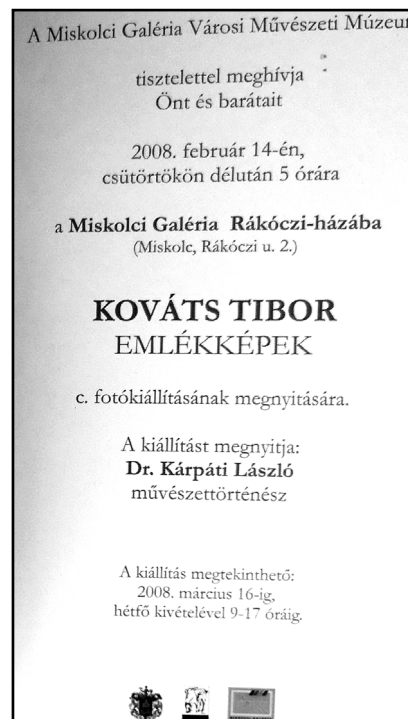
2007-ben előadást tartott a Bodgál Ferenc születésének emlékére a Herman Ottó Múzeumban megtartott *A vasművesség évezredei a Kárpát-medencében* című konferencián *A vastárgyak konzerválása, állagmegővése* címen. Emellett néhány esetben édesapám restaurátori szakmai tanácsát kérték ki, mint a karcsaiak a református templomuk felújításakor Paszternák Istvánnak, az akkori Örökségvédelmi Hivatal vezetőjének a javaslatára.

Nyugdíjba vonulása után sem hagyott fel a fotózással. 2008-ban utolsó kiállítása nyílt a Miskolci Galéria Városi Művészeti Múzeumban *Emlékképek* címen, melyet nagyra becsült kollégája, Kárpáti László

9–10. kép. Az utolsó kiállítás meghívója és megnyitója, melyen barátja és kollégája, dr. Kárpáti László művészettörténész mondott beszédet (a szerző fotói)

Fig. 9–10. Invitation and the opening of his last exhibition, where his art historian friend and colleague Dr. László Kárpáti made a speech (photo by the author)

29 Kováts Tibor hagyatéka, vállalkozói iratok

30 Kováts Tibor hagyatéka, vállalkozói iratok

31 Kováts Tibor hagyatéka, vállalkozói iratok

11. kép. Utolsó publikált fotója a Bükki Nemzeti Park kiadványában, 2010 (fotó: Kováts Tibor)

Fig. 11. The last published photograph of Tibor Kováts, in a publication of the Bükk National Park, 2010 (photo by Tibor Kováts)

nyitott meg (9–10. kép). Emellett nagyszerűen felismerően a korábbi fényképezési és videófilm készítési technikák elavulását, elkezdte rengeteg régi családi és szakmai fényképeinek digitalizálását, illetve adathordozókra mentését.³² A Miskolci Fotóklubba ekkor már nem egyszer engem is elvitt, így a muzeológia és történelem szeretete, több történeti-muzeológiai tanulmány megírása mellett a fotózás szeretetét is sikerült belém oltania.³³ 2011-ben – nem sokkal halála előtt – még egy rozsnyói kiállításon jelentek meg képei, de a közreműködésével szervezett közös miskolci-rozsnyói kiállítást már nem élte meg. Utolsó publikált művészi fotója a Bükk Nemzeti Park kiadványában jelent meg (BARÁZ 2010, 11. kép). 2012-ben nyár elején édesapám még részt vett barátja, dr. Viga Gyula nyugdíjas búcsúztatásán a múzeumban, ahol állítólag nagyon jó hangulata volt, majd estefelé megszédült, s nem ébredt fel többé...

EMLÉKEZETE

A Herman Ottó Múzeumban töltött több, mint 40 esztendő alatt számtalan újságcikk jelent meg édesapám múzeumi tevékenységéről, illetve magáról a múzeumban, s illusztrációként édesapámról. 2012 év végén emléktáblája felkerült a Herman Ottó Múzeum papszeri öreg épületében található Múzeumi Pantheon falára, amelyet 2021-ben az intézmény digitális formában a honlapján is közzétett.³⁴ Az egykori tagok között a Miskolci Fotóklub honlapján is szerepel a portréja.³⁵ A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület kiadásában 2022-ben elkészült Magyar Múzeumi Arcképcsarnok című életrajzi lexikon II. kötetében dr. Viga Gyula írt szócikket édesapámról (VIGA 2022).

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretnék köszönetet mondani Viga Gyula tanár úrnak a felkérésért, amellyel talán az egyik legautentikusabb kézre bízta az édesapámról történő megemlékezést. Remélem, hogy Ő is odafentről elégedett lesz majd barátja választásával, valamint szellemi örökösének teljesítményével, annak végeredményével. Emellett szeretném megköszönni Tóth Arnold áldozatos segítségét és tanácsait e tanulmány megfelelő formába öntéséhez.

FORRÁSOK

Kováts Tibor hagyatéka – a család tulajdonában

B.-A.-Z. Megyei Közművelődési Módszertani Központ bizonyítvány, Miskolc, 1988.

Kováts Tibor levelezése

Magyar Képzőművészeti Egyetem Oklevél, Budapest, 1981.

Újságvivágatok a Déli Hírlap 1969–1970. évfolyamaiból (dátum, lapszám nélkül)

Vállalkozói iratok

Árajánlatok

Gépjármű használati nyilvántartás I.

(1996. augusztus – 2003. december)

Gépjármű használati nyilvántartás II.

(2004. január – 2004. szeptember)

Számlakönyv I. (1996. augusztus – 2000. június)

Számlakönyv II. (2000. június – 2003. december)

Számlakönyv III. (2004. február – 2006. augusztus)

Kéziratok – a család tulajdonában

Kováts Tibor: *Mezőkeresztesi cigányok*. Miskolc, 1965.

Kováts Tibor: *Önéletrajz*. Miskolc 1973.

Kováts Tibor: *Romantikus vázlatok*. Videofilm-forgatókönyv, Miskolc, 1988.

Kováts Tibor: *Szakmai önéletrajz*. Miskolc, 1994.

32 E felismerését csak unokabátyám, Nagy Gábor utolsó pillanatos megvilágosodásához tudnám hasonlítani, aki ugyanilyen „last minute” akcióként járta végig édesapja szülőfaluját, Mogyoróskát, s gyűjtötte fel az ottani régi énekeket. Utóbbiról továbbiak: Kováts Kornél: *Tanári képzés portfóliója*. Nyíregyházi Főiskola, Pedagógusképző Kar–Természettudományi és Informatikai Kar, Nyíregyháza, 2011. Kézirat, 73–74.

33 Kováts Kornél: *Portfólió Pedagógiai II. minősítéshez*. Miskolc, 2020. Kézirat

34 <https://hermuz.hu/pantheon-kovats-tibor/> (2022. 07. 13.)

35 <http://miskolcifotoklub.hu/page.php?48> (2022. 07. 13.)

Kováts Tibor: *Műtárgyvédelem. Beszámoló*, 2003.

Kováts Kornél: *Tanári képzés portfóliója*. Nyíregyházi Főiskola, Pedagógusképző Kar–Természettudományi és Informatikai Kar, Nyíregyháza, 2011.

Kováts Kornél: *Portfólió pedagógiai II. minősítéshez*, Miskolc, 2020.

Sajtóforrások

Déli Hírlap

1985. május 11. (17. évf. 109. sz.) 2.

Észak-Magyarország

1985. június 24. (41. évf. 146. sz.) 4.

Dobos Klára: Forradalmi fegyverek „smink alatt”, 1998. február 26. (54. évf. 48. sz.) 12.

Kováts Tibor nekrológja, 2012. július 2. (69. évf.) 5.

Kováts Tibor gyászjelentése, 2012. július 2. (69. évf.) 15.

IRODALOM

BARÁZ Csaba (szerk.)

2010 *Tér és idő határán. A Bükk Nemzeti Park. Bükk Nemzeti Park Igazgatóság*, Eger.

DOBRIK István–TARCAI Béla

1985 *Miskolci Fotográfia 1945 után. Fotótörténeti kiállítás a Miskolci Galériában, 1985. február 22. – március 24.* Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Tanácsa – Miskolc Megyei Város Tanácsa – Herman Ottó Múzeum – Miskolci Fotóklub – Miskolci Galéria, Miskolc.

HIDEG Ágnes

2015 Dr. Zsadányi Guidó, a miskolci múzeum munkatársa (1924–1965). *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* LIV. 445–452.

KOVÁTS Tibor

1966 Néprajzi amatőrfilmek Borsodban. In BODGÁL Ferenc (szerk.): *Borsod megye népi hagyományai: néprajzi gyűjtők és szakkörök válogatott anyaga.* (A miskolci Herman Ottó Múzeum néprajzi kiadványai 4.) Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 466–472.

1969 Fém tárgyak konzerválása és restaurálása. *A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei* 8. 72–73.

1980 Műtárgyvédelem a néprajzi muzeológiában. Kiállítás Miskolcon. *Múzeumi Műtárgyvédelem* 8. 181.

1981a Tízszögletű intarziás dohányzóasztalka restaurálása. *Múzeumi Műtárgyvédelem* 9. 185–196.

1981b Középkori pártaöv restaurálása. *A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei* 19. 170–175.

1983 Egy festett matyó láda tisztítása, konzerválása és restaurálása. *A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei* 21. 176–180.

1985 Tízszögletű intarziás dohányzóasztal. *A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei* 23. 137–143.

1996 A karosi honfoglalás kori temetők fémanyagának restaurálása. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXXIII–XXXIV.* (1995–1996) 693–700.

1999 A műtárgyvédelem és a restaurálás történetéhez a miskolci múzeumban (1899–1999). *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXXVIII.* 1331–1338.

2001 (vál. és összeáll.) *Műtárgyvédelmi szöveggyűjtemény.* (Museologica Carpathica) Miskolci Egyetem Művelődéstörténeti és Muzeológiai Tanszék, Miskolc.

VERES László–VIGA Gyula

2005 Kováts Tibor 60 éves. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* XLIV. 605–606.

VIGA Gyula

2022 Kováts Tibor (szócikk). In TÓTH Arnold–ÉLESZTŐS László (szerk.): *Magyar Múzeumi Arcképcsarnok II.* Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület, Budapest. 190. Online kiadvány:

https://pulszky.hu/wp-content/uploads/2022/11/Arckepcsarnok_II_WEB.pdf

**A BEAUTIFIED PAST IS THE KEY TO A BEAUTIFUL PRESENT
OVER 40 YEARS IN SERVICE OF THE HERMAN OTTÓ MUSEUM**

TEN YEARS AFTER THE PASSING OF RESTORER TIBOR KOVÁTS

Keywords: museum history, biography, restoration, art protection, photography, film

Tibor Kováts (1945–2012) worked for over four decades (1963–2005) as a restorer of the Herman Ottó Museum. The title is a quote that comes from a handwritten note found in his legacy. This phrase reflects his always optimistic, positive and creative attitude and was most likely of his own idea, with the expression „a beautified past” referring to his beliefs as a restorer. The following publication is a heartfelt biography written by his son, in which he presents the diverse range of restoration work carried out by his father in service of the museum both indoors and outdoors. On the tenth anniversary of his passing, former colleagues, apprentices, a new generation of restorers and the current staff of the museum all honour the memory of Tibor Kováts and his work. [translated by Csaba Medve]

Kornél Kováts

HERMAN OTTÓ MÚZEUM